

Rudolf
Rizman

Alternativni svet ameriške »nove levice«

DRŽAVA IN SAMOUPRAVLJANJE

Revolucionarna ameriška mladež in marksistično usmerjeni družboslovci so se v šestdesetih letih začeli intenzivno spopadati s teoretičnimi in praktičnimi političnimi problemi glede identifikacije tistih razrednih interesov, ki stoje za modernim »leviathanom«. Ideološki spremljevalci tega procesa — liberalizem in konservatizem — so pripisali ameriški državi zgolj vlogo »koordinatorja« in »zaščitnika« družbenih interesov. Liberalizem je šel celo tako daleč, da je trdil: država jamči za pravičen izhod boja, ki da poteka po dogovorjenih »pravilih igre« med atomiziranimi ekonomskimi celicami in političnimi skupinami. Država je v teh kompetitivnih procesih »nepristranski policaj« in usmerja družbo v zaželeno stanje ekvilibriuma. Neoliberalizem je pod pritiskom marksistične argumentacije (le) deloma sprejel tezo o (razredni) pristranosti države, toda zopet je skočil na stare pozicije s trditvijo, da lahko »tehnični eksperti« (intelektualci) nevtralizirajo razredne interese.

Za razliko od (neo)liberalizma se razredna teorija dominacije, ki jo je »nova levica«¹ ponovno afirmirala, postavlja na stališče, da so družbeni razredi zgodovinskega izvora in je država instrument v rokah vladajočega razreda, prek katerega le-ta uresničuje svoje razredne interese. Ali drugače: vsaka posamezna država je otrok razreda ali razredov v družbi, ki so življenjsko zainteresirani, da država ščiti obstoječe lastninske odnose. Lastninski odnosi imajo relativno, to je zgodovinsko trajnost. Liberalizem in konservatizem sta nasprotno obravnavala obstoječo razredno strukturo kot absolutno in prirodno stanje. Država vzdržuje stanje neenakosti in se z represivnimi ukrepi upira vsem tistim ekonomskim procesom in političnemu osveščanju, ki ciljajo na enakost.

Poleg sistemskih regulatorjev, ki vzdržujejo interese vladajočega razreda, uporablja država še politiko brutalnega obračunavanja zoper vse tiste politične skupine in posameznike, ki potencialno ali dejansko ogrožajo stabilnost sistema. »Črne panterje« je »establishment« naravnost fizično iztrebljal, zoper SDS (Students for Democratic Society) in drugim segmentom »nove levice« so uporabljali drastična represivna sredstva in policijski teror, na univerzah Kent State in Jackson State je policija ubijala neoborožene demonstrante, svojo politično aktivnost so plačali z življenji črnski voditelji: Malcolm X, Martin Luther King, Fred Hampton, George Jackson in mnogi drugi. Uboj bratov Kennedy pa govori o tem, da niso varni niti liberali, če se pokažejo preveč liberalne. Na poziv po strukturalnih spremembah je

¹ Pojem in kvalifikacije »nove levice« se v tem spisu vežejo izključno na ameriški družbeni okvir. Mehanično izenačevanje idejno-politične vloge »nove levice« v različnih družbah bi tedaj obšlo historično-materialistični prijem (za katerega nam gre) in se ustavilo na ravni ideološkega ponarejanja.

»establishment« vedno odgovarjal z nasiljem, medtem ko je na politiko »sprejemljivih materialnih zahtev« (na primer »sindikalnega ekonomizma« in »črnega kapitalizma«) odgovarjal s kooptacijo in toleranco. V tej luči stoji na mestu znana Marcusejeva teza, da buržoazija dopušča liberalno demokracijo le takrat, ko se ne boji za oblast — ko se boji, izbere fašizem.

Razredno določenost političnega sistema potrjujejo tudi empirične in teoretične študije o »politični alienaciji«. Finifter² razlikuje štiri osnovne oblike odtujitve političnega sistema. »Politična nemoč« (»political powerlessness«) je oblika politične odtujitve, ki daje posamezniku občutek, da ne more vplivati na akcije političnega sistema zaradi njegove avtoritativne alokacije vrednot. »Politična brezsmiselnost« (»political meaninglessness«) označuje posameznika, ki ne more predvideti socialnih konsekvenc in smeri določene politične odločitve ali procesa, to pa vleče za seboj tudi njegovo nerazumevanje političnega sistema. Ker posameznik ne vidi kakšne smiselno politične variante ali alternative, je temu ustrezno tudi odsoten pri spreminjanju družbenih pojavov. O »političnem brezpravju« (»political normlessness«) govorimo takrat, kadar je posameznik priča kršenju pravil in norm ali kadar etablirani politični subjekti kršijo pravno proceduro pri političnem odločanju. »Politična izolacija« (»political isolation«) se nanaša na posameznikovo zavračanje norm in ciljev, ki so v veljavi v globalni družbi. Na volitve in podobne instrumente demokracije gleda zgolj kot na konformistično formalnost in ritual. Finifterjeva tipizacija političnih odtujitev nam pomaga pri dodatnem osvetljevanju vzrokov in s tem povezanih oblik politične aktivnosti, ki so potekale pod okriljem tistega političnega pojava, ki smo ga poimenovali »nova levica«.

»Nova levica« pa ni imela vedno enotnih odgovorov na buržoazno uzurpacijo političnega sistema. Del ameriške »nove levice«, za katerega menimo, da je bližji marksistični teoriji in praksi, je videl edino alternativo v revolucionarni organizaciji, katere jedro sestavljajo razredno osveščene delavske množice v zavezništvu z intelektualci, študenti, revolucionarno mladino in zatiranimi etničnimi skupinami. V svetovnem okviru je revolucionarni projekt predvideval zavezništvo s tretjim in progresivnim svetom. Revolucioniranje obstoječega meščanskega sveta in uveljavljanje človekovih avtentičnih potreb naj bi potekala prek nove demokratične vsebine, ki jo je »nova levica« včasih imenovala participativna demokracija³ in zopet drugič samoupravljanje. Del »nove levice« pa je iskal odgovore na anarhistični politični skali. Spekter anarhističnih idej je zelo širok. V grobem ga je mogoče razčleniti na spontanistične in elitistično-teroristične ideje. Prve se naslanjajo na tezo, »da se bo nova družba izoblikovala sama od sebe« (teza iz »protikulturnega« sektorja »nove levice«), druge ideje je najbolje formuliral Régis Debray v knjigi *Revolucija v revoluciji*, ko je predlagal, da je treba pobiti nekaj policajev, da bi s tem dokazali, da moč struktur ni abso-

² Ada W. Finifter, *Dimensions of Political Alienation*, v A. W. Finifter ed., *Alienation and the Political System*, str. 189—211.

³ Kot bo razvidno iz nadaljevanja, je pojem participativne demokracije v »novo levičarskih« političnih teorijah vedno povezan z revolucionarnimi spremembami, medtem ko je istoimenska »integralna« meščanska koncepcija participativne demokracije vezana na reformo ali novo obliko upravljanja oziroma razreševanja protislovij, ne da bi prišli pod vprašaj temelji sistema.

lutna (tovrstne teze je sprejela organizacija »Weathermen«). Obema stališčema je enako to, da nasprotujeta vsaki revolucionarni organizaciji in teoretiziranju, ker da se oboje končuje v tiranstvu in intelektualizmu. Omeniti moramo tudi bolj zmerne, manj dogmatične variante anarhizma, ki so izražale le »kritično« stališče do organiziranja, vendar pa se mu niso odpovedale v vsakem primeru. Le-te so večkrat gradile v »novi levici« most do marksistično-leninistične teorije revolucionarne organizacije. Anarhizem je brez dvoma povzročal veliko škodo »novi levici«, hkrati pa je treba v njem videti tudi tisto, na kar je opozoril Lenin, da so anarhisti izraz situacije, v kateri komunisti niso znali odgovoriti na temeljna vprašanja dane družbe.

V klasičnem kapitalizmu se je strukturna problematika delavskega razreda sukala okoli vprašanj, kot sta nizke plače in nezaposlenost. Državna kontrola in nacionalizacija industrije sta bili glavni alternativni, ki naj bi omogočili odpravo strukturnih defektov kapitalizma. Ameriška »nova levica« je šla v odgovoru mnogo dalje: kot alternativo kapitalističnemu sistemu zahteva decentralizacijo in neposredno individualno prisotnost na vseh ravneh družbenega odločanja. Eden izmed ustanoviteljev organizacije SDS je razložil pojem participativne demokracije z naslednjimi besedami: »Poudarek, ki ga daje gibanje geslu ‚naj ljudje odločajo‘, je v decentraliziranem odločanju, v zavračanju alians z visokimi voditelji in izvira iz potrebe po osebni in skupinski identiteti... Ljudem je treba vrniti oblast, kajti le s to zahtevo bo gibanje nekaj drugega kot obstoječi politični svet, pojavil se bo tudi nov človek.«⁴ »Dokument iz Port Hurona« je participativni demokraciji dodelil temeljno vlogo v organizaciji nove družbe: »Kot družbeni sistem si prizadevamo vzpostaviti demokracijo individualne participacije, ki naj temelji na dveh načelih: da individuum sodeluje pri vseh tistih odločitvah, ki zadevajo kvaliteto in smer njegovega življenja, družba pa naj bo organizirana tako, da razvija samostojnost ljudi in zagotavlja institucionalne kanale za njihovo sodelovanje.« »Nova levica« je videla, da govore o participativni demokraciji tudi (neo)liberali in drugi meščansko usmerjeni ideologi. Celó Richard Nixon je v poslanici ljudstvu leta 1971 uporabil retoriko »Črnih panterjev«, ko se je zavzel za geslo »oblast ljudstvu«. Levica je tedaj aktualizirala znano Babeufovo misel, »da vladarji delajo revolucije zato, da bi lahko še vladali«.

Participativna demokracija pomeni napad na stvarnost organizacije kapitalizma: na njegovo proizvodnjo, merjeno s profitnim kriterijem, in vse večjo koncentracijo upravljanja v rokah vedno manj ljudi. Zato je študentska levica utemeljeno postavila vprašanje glede upravljanja kot osrednje vprašanje kapitalističnega sistema. Če v tovarni delavci ne morejo odločati o bistvenem, kar zadeva proizvodni in zunaj-proizvodni svet, in če učitelji in študenti nimajo možnosti, da bi upravljali z lastnim delom — potem je seveda potreben sloj funkcionarjev, birokratov, ki opravljajo ta posel zanje. Radikalno razumevanje ne izključuje birokratske vloge a priori in za vse historične tipe družb. Če je za nekatere produkcijske načine birokracija nujna, ni potrebna na primer za moderno industrijsko proizvodnjo per se.

Te ideje so »novo levico« usmerile v organiziranje in mobiliziranje revnih in »brezmočnih« na ruralnem Jugu (Alabama) in urbanih getih na Se-

⁴ P. Jacobs and S. Landau, *The New Radicals* (New York, 1966), str. 35.

veru («Uptown», Chicago). Organizatorji projektov v teh krajih so poudarjali predvsem potrebo po individualni in lokalni samoupravi. Koncept participativne demokracije je pomenil tudi neke vrste uspešno vodilo zoper paternalistične birokratske mehanizme, bodisi v obliki univerzitetne administracije na Berkeleyu ali mestne administracije v Newarku v državi New Jersey. V protivojnem in protinaborniškem gibanju se je koncept participativne demokracije ali samoupravljanja izražal v geslu o odgovornosti posameznikov za svoje akcije — argumentu, ki so ga uporabljali na nürnberškem procesu proti vojnim zločincem. S konceptom participativne demokracije in samouprave je »nova levica« opozorila na potrebo po novi organizaciji družbenih in človeških odnosov. Ta nova radikalna zavest, če parafraziramo Lenina, je socialistična zavest v svoji embrionalni obliki, a hkrati začetek samozavedanja o naravi in alternativah totalitarne kapitalistične družbe.

Prehod iz klasičnega tržnega kapitalizma v državni (neo)kapitalizem, ki mu je pri rojstvu pomagal izreden razvoj tehnologije in tehnoloških inovacij, je zaostril poklicno specializacijo in medosebno tekmovanje ter pospešil avtoritarizem in pasivno vedenje. »Nova levica« veruje v to, da je mogoče z ustrezno organizacijo ekonomskih temeljev usmerjati tehnologijo, toda še pomembneje je uvesti demokratično kontrolo, ki se bo spopadala ali celo onemogočala deviacije tehnoloških struktur, ko pridejo le-te na površje. Samoimenovane elite, ki upravljajo s tehnologijo, »delajo« daljnosežne odločitve; samoupravna demokracija lahko uvede demokratični proces v javne in zasebne centre družbenega odločanja.

»Nova levica« se je pogosto ogledovala po teoriji in praksi samoupravljanja v Jugoslaviji. Med kvalificiranimi »novolevičarskimi« prispevki, ki obravnavajo jugoslovanski sistem decentralizacije in samoupravljanja, naj omenimo prispevek Gerryja Hunnusa.⁵ Hunnius, ki je preučeval samoupravljanje na samem mestu, torej v Jugoslaviji, opozarja, da obstoj tržišča še ne pomeni, da je Jugoslavija v kateremkoli pogledu kapitalistična. Takšne trditve se od časa do časa pojavljajo v nekaterih krogih »nove levice«, v »zahodnem časopisju« in »socialističnem taboru«. Pred časom je takšno stališče izrazil tudi Paul Sweezy, vendar brez argumentirane utemeljitve in konkretnega poznavanja jugoslovanskega samoupravljanja. Sweezy, ki uživa v krogih »nove levice« znaten ugled, s tako tezo ni naletel na večji odziv. Hunnius zavrača takšne kritike, ki ignorirajo dejstvo, da samoupravljanje diktira kapitalu in strukturi investicij, ne pa obratno. V Jugoslaviji poteka proces »odmiranja države«, tedaj odmiranje političnih superstruktur kot teles, ki bi hotele vladati nad družbenimi, ekonomskimi, kulturnimi in izobraževalnimi institucijami. Avtor je svojo pozornost usmeril na komunalni sistem, na sistem samoupravljanja v temeljnih organizacijah združenega dela in na drugih družbenih ravneh. »Nova levica« bi se morala bolj ukvarjati z jugoslovansko samoupravno izkušnjo. Vendar ne bi bilo dobro, če bi se preučevanje osredotočilo le na pomanjkljivosti, njena pozornost, meni Hunnius, naj velja novi vsebini odnosov v združenem delu in vsakdanjem življenju, kar je sicer mnogo težje kvantificirati.

⁵ Gerry Hunnius, *The Yugoslav System of Decentralisation and Self-management*, v C. G. Benello and D. Roussopoulos eds., *The Case for Participatory Democracy*, str. 140—177.

Popolnejših odgovorov na vprašanje samoupravljanja v ameriški družbi »nova levica« še ni izoblikovala. Za to so morda potrebni čas in premislek pa analiza in družbena verifikacija tistega, kar je bilo v tem pogledu že napravljeno. To pa so vendarle taka daljnosežna vprašanja, ki si jih liberalna ideologija ni mogla več zastaviti, ker take dileme zadevajo same predpostavke buržoaznega sveta, ki ga je liberalna teorija le tako ali drugače racionalizirala.

DRUŽBENE VEDE IN AMERIŠKA »NOVA LEVICA« — KRITIKA FUNKCIONALIZMA

»Nova levica« je izrazito členovito gibanje po teoretičnih vzorih in tudi po organizacijskih oblikah. Ni skupnega programa, na katerega bi lahko prisegali vsi tisti, ki se prištevajo k temu gibanju, a vendar smo, kot to potrjuje naša študija, v uporabi mladine zasledili mnogo več tistega, kar upornike združuje v njihovi kritiki kapitalistične družbe, kot pa tistega, kar jih ločuje.

Ena od pogostih skupnih vezi je nedvomno več kot zgolj naključna prisotnost marksistične teorije in metode v »novolevičarskem« gibanju. Howard Zinn je opozoril, da veže marksizem in »novo levico« vera v svobodnega človeka, v njegovo individualnost, socialnost in skladnost z naravo. Po Zinnu ju veže tudi teza, ki sta jo Marx in Engels zapisala v *Sveti družini*, »da človek ne potrebuje negativne svobode v smislu, da bi se izogibal temu ali onemu dejstvu, temveč potrebuje pozitivno svobodo, da izraža svojo resnično individualnost«. »Nova levica« je le redko nasedla poenostavljenim dilemam, od anarhizma do liberalizma, ki so marksizmu očitale, da racionalizira moč države nad posameznikom. Mnogo bliže jim je bilo Leninovo stališče, ki je zavračal tezo, da je razlika med socializmom in anarhizmom v tem, da prvi fetišizirajo državo in da ji anarhisti nasprotujejo. Lenin je nedvoumno zapisal, da so socialisti za izkoriščanje sodobne države in njenih institucij v boju za osvoboditev delavskega razreda.⁶

Poglavitna točka, ob kateri se marksisti in nemarksisti v »novi levici« razhajajo, je marksistična teza, da morajo sile družbene preobrazbe obstajati v samih nedrih družbe in ne le kot subjektivna želja, »naj bo« revolucija. V »novi levici« se tedaj v novih oblikah zastruje stara polemika med Marxom in Bakuninom, med zgodnjimi ruskimi marksisti in narodniki, ali danes med »guevaristi« in marksisti v Latinski Ameriki o naravi objektivnih zgodovinskih sil, katerih potrebe pogojujejo potrebe po družbeni revoluciji.

Herbert Marcuse je od vseh članov »frankfurtske šole« užival daleč največji ugled v krogih »nove levice«, lahko rečemo, da je pomenilo njegovo delo za mnoge študente teoretično izhodišče za kritiko kapitalistične družbe. Toda kdorkoli je namenil Marcuseju vlogo teoretika ali ideologa »nove levice«, ne razume ne Marcuseja niti »nove levice«. Del »nove levice« je slepo sprejemal Marcusejev argument, da se je delavski razred integriral v sistem. Zopet drugi so se oprijeli »politično-erotičnih« konceptov, ki jih je Marcuse razvil v delu *Eros in civilizacija*, in koncepcije »enodimenzionalnosti« človekovega bivanja v poznekapitalističnem svetu. PLP (Progressive

⁶ Lenin o omladini, Mladost, Beograd, 1974, str. 91.

Labor Party) je bila z Marcusejem v pravem »vojnem stanju«. Zanj je bil Marcuse samo agent buržoazije in CIA. »Protikulturni« segment »nove levice« je bil očaran z Marcusejevim pozivom v *Eseju o osvoboditvi*, da je treba iti od Marksa k Fourierju, od realizma k surrealizmu. Skratka, Marcuse je v gibanju doživel različne odmeve: celostno in fragmentarno razumevanje, nekritično apologijo in apriorno politično diskvalificiranje. Marcuse je kljub pozivom, da naj vodi gibanje in postane njen duhovni oče, ohranil svojo intelektualno avtonomijo. »Nova levica« je zanj le »katalizator« ali »subjektivno-instinktivni« kratek spoj s sistemom in ne tudi avtonomna revolucionarna sila.

»Nova levica« je sprožila »branje« Karla Marxa in Lenina in še posebej Roze Luxemburg. Karl Korsch jo je privlačil predvsem zaradi svoje marksistične kritike marksizma oziroma zaradi eksplikacije skrajne meje refleksije v marksizmu. »Protikultura« v »novi levici« pa je raje uporabljala citate iz del Guevare, Fanona, Reicha, Roszaka. Najpogostejši »popravek« marksizma je v različni zgodovinski oceni delavskega razreda. Delavski razred da se je odpovedal revolucionarni akciji in da je postal reakcionarna družbena skupina. Novi subjekti revolucionarne akcije v neokapitalizmu so marginalne socialne in etnične skupine, ki s svojevrstno neorousseaujevsko »la volonté generale« vsiljujejo revolucionarno platformo reakcionarni večini.

»Nova levica« ima končno velike zasluge za izdajanje marksistične literature in uvajanje marksističnih predmetov v curriculum. Teze, ki so najavile in razglasile »konec ideologije«, so prispevale svoj del k temu, da so v petdesetih letih malone nehali izdajati marksistične klasike in sodobne marksistične tekste. Na univerzah marksizem ni imel akademskega statusa in dostojanstva, podobno pa je bil ogrožen status marksizmu naklonjenih profesorjev. Današnje stanje se je na vseh področjih močno spremenilo in marsikje celo nagnilo v prid marksizmu, kar naša študija potrjuje na več mestih. Marksizem in pojem socializma sta vsaj v intelektualnih krogih znova pridobila dostojanstvo, ki jima je bilo krateno skozi dolga leta. »Nova levica« je v tej smeri sprožila več kot le to, da se je sama postavila na nogo — celotno politično artikulacijo je za dovolj smiselno in opazno stopnjo premaknila v levo. In to je za gibanje s sorazmerno kratko zgodovino desetih let nedvomno veliko!

Prav tako je omembe vreden vpliv »nove levice« na družbene vede. Alvin Gouldner, sociolog in politični teoretik, na katerega miselno in politično evolucijo je močno vplival pojav »nove levice«, je poslanstvo sociologije radikaliziral v tem smislu: »Sociologija lahko 'proizvaja' in ne le rekrutira radikalce; lahko pa tudi 'razmnožuje' in ne le tolerira radikalizacijo.«⁷ Gouldner tudi spoznava, da je del »nove levice« zavzet za nastajanje nove sociologije, ki bi ustrezala novi realnosti.

»Biti človek je izrazito nefunkcionalno in nemara lahko postane celo nerodoljubno. Človek je za nas neskončno dragoceno bitje, obdarjeno z neuresničenimi zmožnostmi umovanja, svobode in ljubezni... Ravno ta neizrabljeni potencial je za nas bistven in nanj se obračamo.« Te misli dobro predstavljajo temelj najraznovrstnejših kritik, ki jih je »nova levica« naslovila na družbene vede, še posebej na ideologijo in teorijo funkcionalizma.

⁷ A. W. Gouldner, *The Coming Crisis of Western Sociology* (Avon Books, New York, 1971), str. 11.

Sociologija je bila najbolj na prepihu kritike, ker njena vloga, kot je ocenila »nova levica«, ni bila daleč od tiste, ki jo je Roza Luxemburg pripisala nemški sociologiji: »Nemški družboslovci so zmeraj delovali kot podaljšek policije. Medtem ko je slednja nastopala zoper socialno demokracijo z gumijevkami, so družboslovci za orožje uporabljali intelekt.«⁸ Prevedeno v teoretični jezik pomeni, da je socialna struktura družboslovja v kapitalizmu določena z dominantno institucionalno strukturo družbe, katere del je družboslovje. Družboslovna aktivnost poteka znotraj razvitih birokracij univerz in raziskovalnih institucij, ki so integrirane z interesi korporacij in politične oblasti.

Radikalna sociologija se je opremljala z najrazličnejšimi nazivi: »nova sociologija«, »kritična sociologija«, »refleksivna sociologija«, tudi »sociologija sociologije« itd. Prvi, »novi sociologiji« je botroval C. W. Mills. V *Sociološki imaginaciji* je Mills označil dejavnost radikalnega sociologa s temi atributi: konstantna družbena kritika, kritika dominantnih institucionalnih struktur, ki frustrirajo človekove avtentične potrebe in lomijo človekove možnosti. Končno mora radikalni družboslovec povezati vsakodnevne osebne težave in skrbi z dinamiko vsakokratnih družbenih struktur in jih prevesti v politične probleme, potrebna je še identifikacija raziskovalca z žrtvami zatiralskih družbenih struktur. Seymour M. Lipset je »novolevičarsko« kritiko družbenih ved opredelil takole: »Leto 1968 je mejno leto v zgodovini mednarodne discipline politične sociologije: nasilni izbruh novih sil ni bil naperjen le zoper modele in teorije petdesetih in šestdesetih let, temveč je postavil pod vprašaj tudi obstoječe vrednotenje tehnik za zbiranje podatkov in analitično strategijo.« Lipsetovi sklepi, bolj samokritika kot kritika, so pripeljali Bottomorea do naslednjega premisleka: Za kakšno znanost gre, ki je bila postavljena na glavo v komaj nekaj mesecih študentskega protesta?

Odgovor na vprašanje je mogoče najti prav tam, odkoder je vprašanje prišlo. Oglejmo si temeljne oziroma prevladujoče teoretično-ideološke postavke ameriškega družboslovja. Sistem je v ekvilibriju; motnje v ekvilibriju vodijo do prilagajanja v različnih subsistemih družbe, tako da pride do ponovne vzpostavitve ekvilibrija in ostane družba v bolj ali manj nespremenjeni obliki. Paradigmo kateregakoli akcijskega sistema sestavljajo štirje subsistemi človekove akcije: organizem, osebnost, družbeni sistem in kulturni sistem. Vsak akcijski sistem ima naslednje štiri funkcionalne kategorije:

1. vzdrževanje vzorca, ki podpira glavne kulturne vrednote družbe (religiozne institucije);
2. integracija, gre za institucije, ki vzdržujejo diferencirane norme in pravila (sodstvo, pravne institucije in policija);
3. realizacija cilja, kjer gre za politični sistem, ki odgovarja na zahtevo po obrambi kolektivnih interesov; in
4. adaptacija — ekonomija oziroma prilagajanje fizičnemu okolju.

Te funkcionalistične postavke so našle svoj teoretični izraz pri Talcottu Parsonsu. Parsonsov »centralni sistem vrednot« (gre za sklop temeljnih vrednot, ki jih sprejemajo vsi ali skoraj vsi člani družbe) je tista moč, ki stoji za procesi adaptacije, integracije in ekvilibrija. Ni težko videti, da se ideja o »koncu ideološke epohe« in »stabilne demokracije« lepo sklada s

⁸ Peter Nettl, Rosa Luxemburg (Oxford Univ. Press, Oxford, 1969), str. 141.

tako »znanstveno« propozicijo. Gre za izrazito konservativen pogled, ki ovekovečuje pojme stabilnosti, reda in določujoči vpliv religioznih vrednot. Fundamentalnim vprašanjem strukture ameriške oblasti se funkcionalisti izogibajo. Lipsetov funkcionalizem je najbolj prišel do veljave v knjigi *The First New Nation* (1963), kjer je svojo metodo utemeljil prav tako na dveh pojmi — ekvilibriju in vrednotah. Ideološke posledice take metode vodijo do naslednjega stališča: »Delavci so uresničili svoje industrijsko in politično državljanstvo«. ⁹ Funkcionalistični »weltanschauung« botruje tudi mnogim tezam o »postindustrijski družbi«, predvsem tistim, ki trdijo, da napredek znanosti in tehnologije odpravlja pomanjkanje v sferi zadovoljevanja človeku osnovnih potreb ter da transfer industrijskega dela od človeka k strojem preobraža razredni sistem (A. Touraine). Temeljne slabosti ideološkega funkcionalizma so se odkrile z nastopom študentskega protesta, da je namreč funkcionalizem podcenjeval ali celo gojil skrajno neobčutljiv odnos do možnih družbenih sprememb in je obstoječe malodane razglasil za večno. Druga pomanjkljivost, ki jo omenja Birnbaum, se nanaša na interni razvoj funkcionalističnega sistema, ki je izčrpal svoj epistemološko-heuristični aparat s tem, ko so sistemske kategorije zaradi svoje ahistorične zgradbe odpovedale v novi hitorični situaciji, ki so jo prinesla šestdeseta leta.

Najbolj sistematično kritiko funkcionalizma predstavlja brez dvoma danes že močno popularno Gouldnerjevo delo *The Coming Crisis of Western Sociology*. Delo omenjamo zagledelj, ker ne bi bilo nastalo, kot zatrjuje avtor, če ne bi bilo »novolevičarskega« sentimenta in nove senzibilnosti mladine. Kljub temu da je delo doživelo v različnih krogih »nove leve« zelo različne odmeve (od apologetskih do odklonilnih), delo nedvomno radikalizira ameriško družboslovno misel. Ključni namen dela je v utemeljitvi »refleksivne sociologije«, v pozivu družboslovcem, da se pri svojem delu zavedajo moralnih in ideoloških komponent svojega dela nasploš ter še posebej moralne in politične relevantnosti vsake posamezne teorije. Današnji družboslovci so izgubili metodo samorefleksije. To, kar dela na primer sociolog, ni mogoče adekvatno opisati z besedami, da študira ali preučuje. Znanstvenik mora *volens nolens* priznati, da vpliva na družbeno okolje, to pa vpliva nanj. Osrednji problem, pred katerim stojijo družboslovci, je v zvezi s teorijo in prakso. Tu se zastavlja potreba po ustvarjanju »teoretičnih kolektivov«, po socialni organizaciji, ki naj zagotovi posredovanje med družbeno teorijo in družbeno prakso. Nekoliko poenostavljeno, toda popolnoma jasno je zapisal, kam meri, v enem izmed naslovov zadnjih člankov: »Sociologija danes ne potrebuje Karla Marxa ali Isaaca Newtona — potrebuje pa V. I. Lenina.«

V politični znanosti je »novolevičarska« aktivnost potekala predvsem v okviru krožka *Caucus for a New Political Science*, ki je bil ustanovljen leta 1967. Krožek se je zavzemal za demokratizacijo strokovne organizacije (APSA), za koncipiranje novih bolj levih izobraževalnih pristopov v tej disciplini, za razgaljanje »apolitične politike« (različica »konca ideologije« v politični znanosti) in pluralističnih postavk v etablirani politični znanosti ter vojaški uporabnosti discipline. Krožek, ki je imel vpliv predvsem na mlajše kadre, asistente za politično znanost na univerzah in koledžih, je

⁹ S. M. Lipset, *Political Man* (Anchor, 1959), str. 406.

očitno radikaliziral profesionalno mnenje v APSA, ki danes brez dvoma ni več enako kot pred pojavom krožka.

Tako kot na vsakem drugem področju družboslovja je tudi v ameriški politični znanosti upor mladih poleg institucionalnih temeljev načel tudi same teoretične osnove. Ne preseneča, če je intenziteta upora znotraj uradne politične znanosti mnogo manjša, kajti specifični položaj discipline v ameriški družbi je onemogočal, da bi bila ta v takšnem obsegu kot druge družboslovne discipline uspela razrahljati svoje institucionalne in vrednostne zveze z »establishmentom«.

Med progresivnimi politologi ne bi smeli mimo Christiana Baya, saj pomeni poseben vir vpliva na mnoge mlajše napredne politologe. »Politika, kot jo jaz razumem, se nanaša na vse organizirane oblike dejavnosti, ki razrešujejo družbene probleme, vključujoč problem vzpostavljanja reda in zaščite slabega, manj varnega in svobodnega, pred močnimi in privilegiranimi«. Funkcija radikalnega izobraževanja v politični znanosti bi morala po Bayevem mnenju težiti k realizaciji naslednjih ciljev:

1. Študente je treba osvoboditi plašnic konvencionalne modrosti, političnih tabujev in totemov, tako da lahko študenti po svoji lastni izbiri odločijo, kako bodo živeli in delali pa tudi katere ideale bodo sprejeli, kot neodvisne osebnosti z največjo možno kritično močjo.

2. Študentje se morajo razviti v soudeležence, ustvarjalne subjekte v političnih procesih in ne le v udeležence običajnega političnega rituala.

Podobni trendi radikalizacije pa potekajo tudi v drugih disciplinah, kot so ekonomija, psihologija, antropologija in filozofija.

KRITIKA INTELEKTUALCA-MANDARINA

Bivši agent FBI, McCarthyjev človek in nekdanji varnostni oficir ameriškega zunanjega ministrstva, Scott McLead, je imel na svoji pisalni mizi vpisano geslo: »Unča lojalnosti je vredna več kot unča možganov.« Geslo zelo dobro izraža odnos ameriške desnice do intelektualne populacije in ustvarjalnega, neortodoksnega mišljenja sploh. Analize aktivistov »nove levice« dokazujejo, da so v njenih vrstah najbolj sposobni in inovativni običajno študentje z najvišjimi ocenami. A vendar je od časa do časa v konservativni in liberalni kritiki »nove levice« mogoče zaslediti oceno o antiintelektualizmu »nove levice«. Pomembno je, da se ob tej kritiki ustavimo.

Kritika »nove levice« je večkrat usmerjena zoper določene stile intelektualnega mišljenja, intelektualce in izobraževalni sistem, ki zagovarjajo obstoječe, povečujejo izkušnjo predznanja, »multiverzo« pred univerzo, se zapirajo pred kritiko in humanistično funkcijo — skratka, ki v analizo in potrjevanje obstoječega ne vnašajo meril avtentičnih človekovih vrednot in njegovih potreb. V bistvu se tako intelektualno delo samo blokira in oblikuje kot antiintelektualizem in antiteorija. »Novolevičarska« kritika intelektualcev je zatorej vse kaj drugega kot antiintelektualizem. Lahko celo rečemo, da zahteva rehabilitacijo intelektualnega in kritičnega v delovanju intelektualcev, na univerzi in v celotnem znanstvenem kompleksu. Kaj je lahko bolj antiintelektualno od ideje, ki jo je sprejemalo nemalo ameriških intelektualcev in jo je Randolph Bourne opisal z naslednjimi besedami: »Vojna avtomatično potisne v družbeno gibanje neukrotljive sile uniformno-

sti, strast za sodelovanje z vlado in konformiranje manjšin, ki imajo pomanjkljivi čredni instinkt... umetniško ustvarjanje, znanje, razum, lepoto itd., manjšine soglasno in hipoma žrtvujejo svoje vrednote; toda ne le to, tudi druge prisilijo, da jih žrtvujejo.« Dekan oddelka za politično znanost na harvardski univerzi (hkrati je tudi vodja študijske skupine za Vietnam v zunanjem ministrstvu) je prepričan, da so ZDA v Vietnamu našle odgovor na narodnoosvobodilne vojne (»kmečko prebivalstvo, ki je glavna oslomba gverile, preprosto preseliš v mesta in revolucionarne maoistične teze o revolucionarni vojni je konec«). Takšna stališča se odevajo z avreolo »objektivnosti«, vrednostne osvobojenosti« (»value-free«) in »ideološke neza-interesiranosti«. Kontrarevolucionarno ideološko pozicijo intelektualcev, ki so neposredno ali posredno (na univerzi, institutih in podobno) sodelovali v racionalizaciji represije, je radikalna levičarska literatura označila za neodgovorno in v bistvu antiintelektualistično.

Najbolj lucidno kritiko in analizo intelektualca, tako imenovanega »crisis manager« in »novega mandarina«, je opravil Noam Chomsky.¹⁰ Vpliv Chomskyjevega stališča na »novo levice« in študentsko protestno gibanje je izredno velik; vrednost njegovega stališča je predvsem v metodi združevanja kritične analize z alternativno resolucijo, ki ne pušča intelektualca v iluzijah »objektivnosti« ali totalni resignaciji. Chomsky se nemalokrat sklicuje na platformo »nove levice« v dokumentu iz Port Hurona, ki izraža možnost, da bi lahko univerza, to veliko zbirališče inteligence, predstavljala temelj in agens družbene spremembe, s tem da bi akademskemu življenju dodajala politično in akcijo oplemenjevala z razumom. Chomsky poudarja potrebo levice po intelektualcih, »po globokem spoznavanju sedanje družbe, njenih dolgoročnih trendov in možnosti alternativnih oblik družbenega organiziranja in z umom prepojene analize o tem, kako lahko nastane družbena sprememba«. Intelektualci imajo v ameriškem kapitalističnem sistemu eno samo dostojanstveno alternativo — »ne se vdati skušnjavi, da bi služili represivni eliti, soustvarjali množično politično razpoloženje, ki se bo spopadalo (in v končni posledici nadomestilo) z močnimi težnjami in realnostjo centralizacije in avtoritarizma«. Intelektualec se mora upreti represiji in braniti vrednote, v katere veruje; sodelovati mora v soustvarjanju prihodnosti in se ne sme prepustiti toku dogodkov. Odgovornost intelektualcev se zastavlja v zvezi z njihovo možnostjo, da bi razkrivali laž oblasti in analize skritih namer političnih akcij »establishmenta«. Odgovornost intelektualcev je večja kot pa odgovornost drugih ljudi, ker imajo za tako delovanje večje subjektivne in objektivne prednosti in so v vsaki družbi v sorazmerno privilegiranem položaju.

Martin Nicolaus je v znamenitem govoru na konvenciji ameriške sociološke asociacije (1968) obtožil »sociološke« intelektualce, da v bistvu opravljajo vlogo vohunov za »establishment«. Razlika z običajnimi vohuni je le v tehniki špijonaže v korist sociologov, ki pri svojem delu uporabljajo najmodernejše elektronske in računalniške pripomočke. Ali je naključje, se sprašuje Nicolaus, če sta se industrijska in politična sociologija pojavili prav v trenutku resnih težav z delavci (stavke), in ko je bilo težje napovedati izhod volitev. Marlen Dixon je naloge inteligence, še posebej marksistične, strnila v tele: prvič: biti kritik obstoječega sistema, nepravilnosti, neenakosti in korupcije ter razložiti vire takšnih nepravilnosti, neenakosti in korupcije; drugič: uresničevati teorijo v praksi in biti neposreden udeleženec v zgod-

vinskem procesu družbene preobrazbe, politične in ekonomske revolucije. Le v taki dejavnostni perspektivi, poudarja Chomsky, se bo mogoče osvoboditi Orwellove kritike leve, da je njena »politična misel neke vrste masturbacijska fantazija, ki jo svet dejstev komajda zadeva«.

PROTIKULTURA (THE COUNTER CULTURE)

Politična retorika gibanja protikulture razglša, da se družba približuje stanju »zvesti III«. ¹¹ »Zavest III« je sinonim za popolno osvoboditev, do katere pride, ko se posameznik osvobodi avtomatične zaveze družbenim imperativom in lažni zavesti družbe. Nova generacija »zvesti III« pravi: »karkoli sem, to sem«, v njeni zavesti ni mesta za samo-sovrastvo. Obvladuje jo skepticizem tako do »linearnega« kot tudi do »analitičnega« mišljenja. Posameznik si mora sam zasnovati svojo lastno življenjsko filozofijo, vrednote in njemu lasten življenjski stil in kulturo. Vizija »jaza« ne vodi v »zvesti III« do sebičnosti, ker da gre za poskus afirmirati avtentične človekove potrebe in naravo, do katere človek ne sme imeti le instrumentalnega odnosa. Najvišje vrednote človeške družbe so prijateljstvo, ljubezen, tovarišstvo in bratstvo. Tudi oblačenje strogo izraža omenjene poglede. Mladina »zvesti III« zavrača neonske barve oblačil in plastične in umetne proizvode, ki označujejo industrijsko družbo. Ljudje »protikulture« kupujejo cenena oblačila, ki imajo predvsem funkcionalni namen. Afiniteta do narave se kaže tudi v barvah oblačil; so rjava, zelena ali modra. Oblačila predstavljajo dejanje svobode: draga oblačila omejujejo fizično gibanje (»moraš se paziti«), medtem ko cenena oblačila telo sproščajo. Oblačila morajo izraziti človekovo telo, ki je edinstveno in ga ni mogoče primerjati s kakšnim drugim.

»Zavest III« izključuje takšno pojmovanje kariere, ki izhaja iz statusnih ciljev, položaja v hierarhiji, varnosti, posedovanja, moči, časti itd. Vsi ti cilji nimajo namreč nič skupnega z rastjo osebnosti, zadovoljstva in sreče. Življenje se mora uresničiti skozi najrazličnejše serije ciljev in izbir, skozi konstantno spreminjanje. Delo, ki ne cilja na samo-uresničitev, je brez smisla in žali človekovo dostojanstvo.

Uporni »otroci tehnokracije« so se po letu 1970 razdelili na štiri večje tokove in organizacijske vzorce protikulture: komune, kulturo uživalcev mamil (»drug culture«), muzikalno kulturo in politično gibanje. Avtorji, ki uporabljajo pojma protikulture in »zvesti III«, najpogosteje merijo prav na omenjene štiri fenomene. Na kratko si bomo ogledali prve tri organizacijske vzorce protikulture, četrtega izpuščamo, ker ga obravnavamo na drugih mestih te študije.

Komune imajo v ZDA že dolgo in dovolj znano zgodovino. »Newsweek« meni, da deluje v Ameriki okrog pet tisoč komun s približno petnajst tisoč člani. Družbeni pomen gibanja presega majhne številke, ki jim je treba dodati razširjeno obliko »komunalnega življenja« po koledžih in univerzah in ki najpogosteje pomeni skupno razpolaganje z denarjem in

¹⁰ Noam Chomsky, *American Power and the New Mandarins* (New York: Vintage Books, 1969), glej poglavje o odgovornosti intelektualcev, str. 323—366.

¹¹ Vsebinsko »zvesti III« je predmet študije Charlesa Reicha, *The Greening of America*.

skupno gospodinjstvo. Hipijevske komune obeležujejo poskus, da bi skupine živele brez voditeljstva in z minimalno spolno diferenciacijo. Uporaba besed, kot so »zahtevati« in »ukazati«, je minimizirana do skrajnosti. Pomanjkanje discipline je tolikšno, da zmanjšuje sposobnost komune sistematično preizkušati nove oblike družbenih odnosov. Pomemben je zgolj občutek »biti skupaj«, ki ga je poleg komune mogoče doživeti še na mirovnih pohodih in demonstracijah, na rock festivalih, političnih konfrontacijah in podobno. Idejni vzori so Hare Krishna, hinduistični spiritual in indijansko življenje.

»Drug culture« je bila pred dvajsetimi leti omejena le na črnce, Portoričane, Mehikance in bele izvajalce jazza (ki so to navado prevzeli od svojih črnih kolegov). Kasneje se je hitro razširila po belih »campusih« vzhodnega in kalifornijskega področja. Legitimiteta uživanja mamil je zasnovana na temelju političnega osveščanja in intelektualnega aktivizma. Kajenje marijuane je postalo ritual solidarnosti vseh tistih, ki so s tem lahko izražali nasprotovanje establishmentu. Poleg tega nudi kajenje brezpogojni užitek, ki ga ni treba »zaslužiti«. Bolj kot Vietnam in domača represivna politika je mnoge mlade uživalce mamil pripeljalo na to pot radikalne kulture golo dejstvo »ilegalnosti« uživanja. Fromm je ob tem primeru obrnil znano Marxovo tezo — da je opij religija za mlade uživalce.

Tretja — rekli bi lahko najbolj kreativna — kulturna oblika, muzikalna kultura, je dosegla svoj višek z »Woodstock festivalom«. Rock glasba je mnoge mlade odpeljala (ali pripeljala) do nasprotovanja »establishmentu«. Muzika ustvarja »moment skupnosti«. Dominantna sredstva komuniciranja — besede — so zlorabljena, izkrivljena in izpraznjena, le z muziko je mogoče povedati vse tisto, kar čutiš in misliš. Establirana muzika je predvsem intelektualna, subjekti so potisnjeni v pasivno vlogo (»poslušanje Mozarta«) in ne tudi v aktivno vlogo igranja na instrument, ki jo je protikultura uresničila s kitaro. Muzikalna kultura seveda sama po sebi ne vodi k politični aktivnosti. Subjekti muzikalne kulture so »situacionisti«, politika jih utruja in rock festivali so bolj malo združljivi s politično radikalizacijo in osveščanjem.

Protikultura se uveljavlja v revijah »Ramparts«, »Trans-action«, »Evergreen« in »v radikalnih »paperbacks« (žepne knjige), ki predvsem opisujejo ulično nasilje, rasizem in tretji svet. Njeni intelektualni heroji so Marcuse (delo *Eros in civilizacija*), Che Guevara, Fanon, C. Reich, J. Rubin, A. Hoffman, T. Roszak in drugi. Reich in Roszak sta med bolj popularnimi zagovorniki protikulturnega gibanja. Čeprav oba močno pretiravata v oceni revolucionarnega potenciala protikulture, pa bi bilo napačno, če bi prezrli nekatere teze obeh avtorjev, ki pogojujejo revolucionarne implikacije. Opozorimo le na njuno humanistično kritiko tehnokracije in tehnokratizma, ki predvidevata in realizirata človekovo smrt. Kapitalistično-tehnokratska realnost s svojim sistemom profita, ekspanzije, nacionalizma in moči zatira trajne človeške vrednote, kot so avtonomija osebnosti, svoboda izražanja in pravica do naravnega okolja. Če se človek osredotoči le na aktivnosti (kar je realnost kapitalistične in industrijske družbe) in ne predvsem na izvor in temeljni smisel aktivnosti, potem se človek vse bolj odtuja od sebe, od družbe in narave, in preneha obstajati kot človek.

Latentna zveza med hipiji in radikalno politično zavestjo je v naslednjem: prvič: hipiji zavračajo delo kot funkcijo samoobstoja. Če delajo, delajo iz samozadovoljstva in če je delo v veselje. Drugič: etos hipija zanika

pomembnost odnosa med ljudmi in blagom na tržišču, poudarja le primarnost neposrednih odnosov med ljudmi. Hipijevska subkultura predvideva konec materialnemu pomanjkanju in svet, v katerem so ekonomski odnosi zamenjani s človeškimi. Ta načela so brez dvoma v hudem spopadu z uveljavljenimi odnosi kapitalistične družbe. Še posebej velja to za hipijevsko »filozofijo«, da so v življenju pomembnejše vrednote kot pa profit in takšna kvaliteta življenja, ki jo moraš »zaslužiti«.

Vse to seveda ne more razorožiti naše teze, da hipijevska kultura (še) ni revolucionarna sila, ki bi lahko porušila ogelne politične in ekonomske strukture kapitalistične družbe. Toda v kontekstu obče revolucionarne situacije ima lahko hipijevska subkultura določeno vlogo glede na to, da zavrača vrednostni sistem kapitalizma. Gramsci je opozoril na vidik podrejanja, ki je v ideološki in kulturni sferi — družbeni sistem vzdržuje svojo učinkovitost samo dotlej, dokler zatirani delijo z zatiralci isti vrednostni sistem. Hipijevska protikultura prav gotovo ni zaveznik kapitalističnega vrednostnega sistema in zato predstavlja družbeni dejavnik, do katerega se mora tako ali drugače opredeliti vsako resnično revolucionarno gibanje. SDS ni zavzela do hipijev jasno načrtanega stališča. Še najboljše je odnos med hipiji in SDS opisal Adelson¹², ko pravi, da jih SDS preprosto ni »opazila«, da pa tudi hipiji niso »opazili« SDS.

DOSEŽKI IN KRITIKA

Del »nove levice« bi prav gotovo pritrdil Maxu Stirnerju, da je »občutek moralne obveze in institucionalne konformnosti zadnja oblika praznoverja«. Morda se v teh besedah skrivajo meje in možnosti »nove levice«, kajti »nova leвица« je danes, kar je tudi Marcusejeva ugotovitev,¹³ brez prave politične organizacije in utrujena od notranjih ideoloških konfliktov, čeprav ne tudi brez slehernega družbenega vpliva. Vpliv je mogoče ugotoviti iz anket, ki so merile stopnjo politične identifikacije ameriških študentov z levičarsko platformo. Rezultati ankete med več kot pet tisoč univerzitetnimi voditelji so pokazali, da se je (idejnopolitični in ne organizacijski) vpliv »nove levice« od prvih štirih odstotkov (leta 1965) povišal na 8,5 odstotka. Sedemnajst odstotkov jih je izrazilo podporo »demokratski levisi« in petindvajset odstotkov »novi politiki«. Vendar interpreti ankete sodijo, da gre večja zasluga za odstotke, ki so navedeni za »demokratsko levisi« in »novo politiko«, prav »novi levisi«. »Nova leвица« ima po omenjenih interpretacijah močno »bazo« (constituency), ki lahko doseže tudi petintrideset odstotkov med »bruci«. Na univerzi s petnajsttisoč študenti predstavlja to že dokaj veliko in vplivno številko. Med dejavnike »vpliva« je vredno omeniti še podatek ankete, da se prek osemdeset odstotkov članov SDS odloča za učiteljski poklic.

Seymour M. Lipset je pesimističen nad prihodnostjo levega gibanja. Omenja analogen primer iz časov »gospodarske in družbene krize«, ko je četrtna nacionalnega vzorca študentov izrazila simpatije do socializma in

¹² A. Adelson, SDS — A Profile, str. 72.

¹³ H. Marcuse, Counter-revolution and Revolt, str. 36.

šest odstotkov do komunizma. V naslednji anketi leta 1947 je isti populacijski vzorec pokazal večji premik v konservativnost in liberalnost. Lipset zato pritrjuje popularnemu reklu: »Tisti, ki ni levičar pri dvajsetih letih, nima srca; če je še levičar pri štiridesetih, nima glave«. Tovrsten pesimizem je osnovan le na enodimenzionalnem kriteriju, na spremljanju študentske politične (ne)dоследnosti, ignorira pa merilo neposrednega vpliva na procese preobrazbe v družbi in v njenem teoretičnem temelju, kot smo to pokazali v poglavju o družbenih vedah in na drugih mestih. Lukić je prav tako opozoril le na eno stran medalje, in sicer s trditvijo, da je študentska skupina prehodna, heterogena in ideološko-programsko razčlenjena socialna kategorija. Vrcan¹⁴ se izogiba odgovoriti na vprašanje o perspektivnih poteh glede razvoja sodobnega študentskega gibanja. Sodobni svet je odprt in prepleten z različnimi alternativami nadaljnega družbenega razvoja. Toda ne bi smeli izgubiti izpred oči realnosti ogromne moči in sile tistega, zoper česar so študentje naperili svojo družbeno in politično kritiko. N. Birnbaum sodi, da je težko napovedati »usodo« ameriške »nove levice«. Kot pogoj za nadaljevanje aktivne vloge »nove levice« v družbeni preobrazbi omenja zasidranost v »srednjem in delavskem razredu, predvsem z ozirom na njeno izključenost iz visokošolskega izobraževalnega sistema«. Profesor Dedijer ugotavlja, da sama spontanost še ni zadostna, toda da je v Ameriki opazil, da se nekaj najbolj umnih ljudi trudi formulirati novo ideologijo. Dedijer zato ne priporoča nestrpnosti ob tem vprašanju.¹⁵

»Nova levica« je brez dvoma razvila svojevrsten »esprit de sérieux«. Ameriško javnost je opozorila na temeljna protislovja ameriške družbe, ki bodo vse dotlej, dokler bodo obstajala, krepila tudi tisti pol, ki jim nasprotuje. Že stari Jefferson je v obrambi suverenosti ljudstva nasproti institucionalizirani moči države bistroumno ugotovil: »Katera dežela lahko sploh ohrani pravice, če niso njeni vladarji od časa do časa opozorjeni, da ljudstvo ohranja duha odpora. Naj vzamejo v roke orožje.« Kontinuiteto suverenosti ljudstva bi lahko zajamčila le revolucija, do katere pa bi moralo priti vsakih dvajset let. V pismu Madisonu je zapisal: »Majhen upor je sem pa tja potreben v političnem svetu kot nevihte v fizičnem. Je nujno zdravilo za ugodno zdravje oblasti«.

Amerika je še naprej nabita s tistimi družbenimi protislovji, ki so privedla do upora mladine v šestdesetih letih. Stroški za vojsko so trikrat večji od stroškov za zdravstvo. Štirinajst milijonov Američanov dobiva socialno pomoč, pet in pol milijona jih je nezaposlenih. Za mnoge študente so univerze postale institucije izkoriščanja in odtujevanja. Šestindeset odstotkov od bruto narodnega dohodka se troši samo za vzdrževanje reda kapitalizma.

Chomsky trdi, da je »nova levica« vseskozi zavirala agresijo v Vietnamu, da se je uprla avtoritarnim družbenim vzorcem in dogmatičnim prepričanjem. Na površje je navrgla družbene probleme, ki si jih »establishment« in družbene vede niso upali načeti. E. Batalov piše v »Voprosi Filozofii«, da »nova levica« izraža demokratično vsebino in da se je zavzela za

¹⁴ Dr. R. Lukić in dr. S. Vrcan v diskusiji *Uzroci, značenje i domašaji savremenog študentskog pokreta*, Gledišta, Beograd, 1969, str. 958—959.

¹⁵ Vladimir Dedijer, *A Letter to Jean-Paul Sartre*, New York, Times, 4. februar, 1971.

ideale, ki so blizu Marxovemu razumevanju narave in bistva svobodne družbe.¹⁶

Čeprav »nova levica« nima jasno izdelane strategije, pa se je vendarle osvobodila nekaterih tradicionalnih slabosti ameriške levice. Zavzetost za neposredno akcijo in politiko konfrontacije je razgalila represivno in manipulativno naravo političnega sistema ter s tem »proizvajala« solidarnost med tistimi, ki so se udeleževali akcij. Samoorganiziranje kot revolucionarno načelo je v organizacijah »nove levice«, ki jih ni obremenjeval frakcijski boj, omogočalo akcijske zveze med delavci, študenti in naprednimi ljudmi. »Nova levica« je izražala vero v neposredno demokracijo in decentralizirano družbo. Na birokratske procese in mehanizme se je obračala z gnevom. »Nova levica« je v prenekaterem okolju uspela razširiti razredno bazo revolucije s tem, ko se je oklenila ali vključila v nove elemente družbene strukture; na študente, tehnične delavce in druge revolucionarne subjekte.

Močno se je pokazal internacionalizem — obdobje »hladne vojne« ga je za nekaj let potlačilo —, ki je tako značilen za vsak prerod resničnega revolucionarnega razpoloženja. Berkeley, Berlin in Nanterre so se pojavili skoraj hkrati — vsi so močno podprli boj tretjega sveta za nacionalno osvoboditev in še posebej boj Vietnama. Svetovna razsežnost upora mladine pa je prišla do veljave že mnogo prej. Leta 1959 in 1960 so izbruhnile hkratne revolucionarne akcije: najprej rojstvo angleške »New Left Review«, Millsovo pismo »novi levici«, v ZDA sta bili ustanovljeni SDS in SNCC, v Južni Koreji je prišlo do študentskih demonstracij, ki so povzročile, da je odstopil diktator Sing Man Ri, v Alderstonu so študenti demonstrirali zoper jedrsko oboroževanje, študentske demonstracije so potekale še v Turčiji, na Okinawi, na Japonskem in drugje v svetu.

Ob uspehih pa moramo opozoriti tudi na pomanjkljivosti, ki zmanjšujejo politične in družbene učinke »nove levice«. Anarhistična komponenta v »novi levici«, ki ni bila majhna, je povzročala dokajšnjo škodo, ko je poudarjala golo spontanost in že kar nekakšno prirojeno revolucionarno zavest množic. Značilno anarhistično razpoloženje se je kazalo v geslu »do your own thing«. Vendar moramo biti v ocenjevanju anarhistične politične dejavnosti v »novi levici« nekoliko previdni. Ne gre vedno za tisto različico anarhizma, ki izključuje vsako organizacijo in organizirano aktivnost, temveč le avtoritarno organizacijo in rigidno strukturnost. Večkrat je bila odsotna vizija alternativnega modela, včasih pa je bilo mnogo bolj jasno tisto, čemur se upiraš, kot pa tisto, za kar se zavzemaš. Upor se je pogosto omejeval le na zahtevo po rušenju obstoječega, nekako tako, kot so v moderni umetnosti zrasle najrazličnejše »anti« smeri, kot na primer antiroman in antiteater. Politični jezik »nove levice« se je podobno sukal okoli pojmov anti-avtoritete, anti-organizacije, anti-univerze itd. Ni bilo soglasja o tem, kdo konstituira revolucionarni subjekt, kar se je kazalo v nemožnosti, da bi se med delavci in študenti ustvarile dolgotrajnejše vezi.

Toda naša kritika »nove levice« nima nič skupnega s kritiko rektorja kolumbijske univerze Graysona Kirka, ki je študentski protest označil za »golo zavračanje avtoritete in iskanje zavetišča v nihilizmu«. Odgovor, ki mu pritrujemo in je prišel iz SDS, se je glasil: »Vaša obtožba o nihilizmu

¹⁶ E. Batalov, »Sovremeno kapitalističsko občestvo i utopičsko saznanje, Voprosi Filozofii, št. 10, 1973.

govori o tem, da niste sposobni razumeti naših pozitivnih vrednot. Imamo vizijo alternativne družbe: kako bi bilo mogoče ogromne ekonomske resurse uporabiti za odpravo pomanjkanja, kako bi bilo mogoče tuja ljudstva in narode osvoboditi od naše dominacije, kako bi lahko univerza »producirala« znanje za napredek — in ne za golo potrošnjo in uničevanje, kako bi lahko ljudje razpolagali s tistim, kar proizvajajo, da bi uživali mirno življenje, da bi lahko ustvarjali. To so pozitivne vrednote — toda ker predstavljajo uničenje vašega sistema, jih imenujete nihilizem. V gibanju smo začeli to vizijo imenovati s socializmom... Od časa do časa bomo morda morali celo nasilno uničevati, da bi privedli sistem h koncu, toda to je daleč proč od obtožbe, da smo nihilisti«.

Naša študija potrjuje dejstvo, da lahko »nova levica« že danes pokaže na uspehe, bodisi na teoretičnem ali na praktično političnem in družbenem polju. Kako bi se sicer moglo z »mrtvim truplom«, ki so ga porodile »zmotne ideje in ideološki miti« in nikakršne »objektivne in politične razmere« (Sidney Hook), ukvarjati toliko družboslovnih del pa tudi vladnih institucij, vključujoč FBI in CIA. Hooku bi lahko »nova levica« odgovorila z besedami Roze Luxemburg: »Ich war, ich bin, ich werde sein!«¹⁷

¹⁷ Rosa Luxemburg, Politische Schriften, 2 (ured. Ossip Flechtheim) Frankfurt, 1966, str. 209. S temi besedami je Roza Luxemburg označila revolucijo v Nemčiji.